

Гришко

ВАСИЛЬ ГРИШКО

ЗАМАХ НА
ЖИТТЯ НАЦІЇ

Видання Фондації ім. І. П. Багряного
Детройт, 1983

Василь Гришко

Замах на ЖИТТЯ нації

Зведений текст доповідей, виголошених на відзначенні 50-річчя трагедії України 1933 р. — в Рочестері, Нью-Йорк, та в оселі „Київ” (Торонто, Канада) 12 червня та 3 липня 1983 р.

diasporiana.org.ua

Цю брошуру видано коштом Олексія А. Макаренка,
власника Wellington Court Motel у Лондоні, Канада

(1078 Wellington Road, South)

1. ВСТУП ТА ДЕЩО З ПЕРЕДІСТОРІЇ

Півсторіччя трагедії України 1933 р., що його (півсторіччя) ми тепер відзначаємо — це не тільки нагода для жалобно-молитовного вшанування пам'яті мільйонів безвинних і безіменних для історії жертв цієї трагедії. Півсторіччя — це такий історичний відтинок часу, з віддалі якого ми сьогодні вже можемо й мусимо передусім збагнути й усвідомити в усій повноті саму суть цієї трагедії, як саме національної трагедії нашого народу. Дивлячись же тепер з історичної перспективи півсторіччя, ми виразно бачимо, що саме 1933-й рік був у новітній історії України тією фатальною датою, коли український народ зазнав такої національної катастрофи, наслідки й значення якої для його долі виявилися більш трагічними, ніж його поразка в трьохрічній війні Української Народної Республіки проти більшовицької навали з Советської Росії в 1918-1921 рр. Зрештою, можна сказати навіть і так, що саме катастрофа 1933 р. власне й була справжньою, остаточною поразкою тих сил українського національного опору російсько-більшовицькому поневоленню, які до того часу фактично ще не були переможені. Тому з історичного погляду можна також вважати, що катастрофа 1933 р. була насправді трагічним завершенням, епілогом українсько-советської (і тим самим — українсько-російської) війни 1918-21 рр., але вже в особливій формі односторонньої терористичної розправи керованої з Москви советської комуністичної влади над цілим українським народом з метою знищення не тільки наявних, але й потенційно можливих сил українського національного опору.

Пригадаймо, що кінець трьохрічної війни між Українською Народною та Російською Советською республіками, що звичайно датується розгромом і розстрілом решток повстанської групи армії УНР під Базаром наприкінці 1921 р., аж ніяк не означав упокорення України більшовиками. Навіть і згідно з офіційною версією історії так званої „громадянської війни” в Україні, ця війна у тій формі, яку більшовики охрестили назвою „повстанський бандитизм”, тяглася в Україні аж до 1923 р. включно.¹⁾ А була це насправді повстанська війна українського селянства, яке боронило себе від грабункового бандитизму советського так званого „воєнного комунізму”, що виявлявся у формі безнастанних здирських „продразв'орсток”, реквізицій спеціальними „продотрядами” хлібних та взагалі харчових запасів України і вивезення їх у Росію: а також у формі перших так званих „раскулачіваній” українського селянства з допомогою створених і керованих советськими „комісарами” так званих „комбедів” (названих пізніше по-українському „комнезамами”).

До речі, цим більшовицьким грабіжництвом Україну було настільки сплюндровано, що коли 1921 р. південно-степову частину України спіткало природне лихо недороду через посуху, то в Україні на цей час уже не було тих звичайно наявних в українського селянства харчових запасів, якими можна було запобігти голодові. Тому в 1921-22 рр. Україна зазнала першого

советського, хоч і не штучно створеного владою, як десять років пізніше в 1932-33 рр., але все таки советською антиукраїнською політикою зумовленого, голоду. Ба більше: саме цей голод 21-22 рр., що паралізував особливо активне в повстанському русі селянство історично-козацьких теренів України, виявився дуже помічним фактором у більшовицькому втихомирненні українського селянського повстанства. І безперечно советська комуністична влада саме зі свого досвіду використання в 21-22 рр. голоду, як важливого фактора в упокорюванні непокірних мас народу³⁾ належно врахувала цей фактор у тій розправі з українським народом, що набула катастрофальної форми трагедії 1933 р.

Та поки дійшло до цієї трагедії, український народ, як і всі інші народи створеного більшовиками 22-го р. Советського Союзу, мав майже вісім років своєїрідної „передішки” в порівняно „ліберальних” умовах так званого НЕПу (нової економічної політики) та з нею пов’язаної в Україні так званої „українізації”. Хоч у політичному плянуванні більшовицької влади ця „передішка” була, за словами Леніна, тільки „тимчасовим відступом для підготовки дальшого наступу”, однак цей відступ був вимушений саме упертим і затяжним селянським та національним опором більшовицькій політиці „воєнного комунізму”, тобто — політиці негайного запровадження комунізму засобами воєнного насильства.⁴⁾ Тому цей відступ означав тимчасову відмову більшовиків від реалізації своєї справжньої комуністичної програми, яку вони мусили фактично підмінити іншою, тимчасовою програмою сприяння розвитку селянського приватно-трудового господарювання, як також розвитку певних форм національного життя раніше поневолених народів. Зокрема ж в Україні це означало політику сприяння розвитку української мови й культури та певних елементів української внутрішньо-національної автономії у формі так званої „української радянської державности” (більш-менш у дусі тих вимог, які щодо цього ставили українські націонал-комуністи.⁵⁾

2. КОРОТКОЧАСНЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ТИМЧАСОВИХ УМОВАХ НЕПУ Й УКРАЇНІЗАЦІЇ

Звичайно, непівсько-українізаційний тактично-стратегічний маневр більшовицької влади в Україні був потрібний їй лише для того, щоб використати приватно-трудова ініціативу для відбудови економічної бази її панування та для „приручення” збудженого революцією до національного життя українського народу шляхом поступок йому бодай у найосновніших соціальних і національних його прагненнях. Але цей маневр означав для більшовицької влади також досить поважний „калькульований ризик”, бо навіть такий обмежений компроміс із природними та життєво найважливішими соціальними та національними прагненнями українського народу створював певні умови для відродження творчих сил українського національного життя, а також і для народження сил нового українського опору в інших, ніж попередньо, формах.

Справді, протягом короткого періоду НЕПу й українізації між 1923 і 1929 роками в Україні стихійно почалося таке буйне відродження національно-економічних, національно-культурних і національно-політичних сил, що встановлені більшовицьким пляном советські форми і рамки НЕПу й українізації стали наповнюватися суперечним їм, соціяльним і національним українським змістом. Селянство, одержавши в своє трудове користування відповідні земельні наділи та використовуючи надане йому право більш-менш вільної приватно-трудової ініціативи, почало збагачуватися. Широко розвинулася українська кооперація в різних ділянках сільського господарства і піднеслася сама культура господарювання. З нечуваним досі розмахом розвивалося українське шкільництво, а також великий поступ почався в ділянці середньої й вищої та фахової освіти з українською мовою викладання на всіх рівнях. Високого розвитку почала досягати українська література, преса, театральне й інші мистецтва. Високо піднеслася українська наука з її центром — Всеукраїнською академією наук, де зокрема важливу роль відігравали такі світочі української національної науки, як Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Агатангел Кримський та інші. Також розвивалася й Українська Автокефальна Православна Церква, схоплюючи своїм впливом щодалі ширші українські народні маси. Українська мова, здобувши державні права й привілеї, поволі але впевнено почала охоплювати також різні сфери міського життя й проникати в індустріально-робітниче й технічно-службове середовища. Щодалі більш українізувалися державний апарат і сама Комуністична партія (більшовиків) України, в якій у той час важливу роль відігравали українські націонал-комуністи. Врешті, серед цих українських комуністів (що загалом відіграли дуже негативну роль в період боротьби за українську державність 18-21 рр.), а також і серед українських за національністю більшовиків, виникли в компартії України — КП(б)У опозиційні течії, спрямовані проти московського централізму й російського великодержавного шовінізму „всесоюзної” компартії та проти підлеглого становища України в СРСР. Ці течії, репрезентовані відомими іменами Олександра Шумського, Миколи Хвильового та Михайла Волобуєва, висунули такі домагання, що в сумі своїй зводилися до вимог повної реалізації суверенності України в „радянській” формі УРСР — як у культурній, так і в економічній та політичній сферах життя.⁶

Цей факт, звичайно, дуже тривожив московський центр советської комуністичної влади, яка, одначе, в той непівсько-українізаційний період обмежувалася переважно лише так званою „ідеологічною боротьбою” проти небезпечних для неї явищ в Україні, пов’язуючи це все з так званою „клясовою боротьбою” проти, мовляв, „буржуазних” „націоналістичних” елементів. Але в той самий час у Москві тихцем уже вироблявся плян так званої „соціялістичної перебудови” всього соціяльно-економічного, а відповідно до цього й національно-політичного укладу життя в СРСР порядком, мовляв, „будівництва комунізму в одній країні”. Це ж означало близький кінець НЕПу та з ним пов’язаної національної політики українізації, отже — кінець тимчасового відступу й початок наступу з метою реалізації вже справжньої комуністичної — антиселянської й антинаціональної — політичної програми більшовицької влади СРСР.

3. АНТИУКРАЇНСЬКИЙ НАПРЯМ МОСКОВСЬКОГО ПЛЯНУ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ СРСР ШЛЯХОМ ГРАБУНКОВОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СЕЛЯНСТВА

Центральною в плані цього так званого „соціалістичного наступу” була ідея індустріалізації (а цим самим і милітаризації) СРСР коштом експлуатації і врешті експропріації, тобто — грабунку, селянства, як джерела постачання державі основного в той час експортного, тобто — призначеного для закордонної торгівлі, товару СРСР — зерна та іншої сільсько-господарської продукції, щоб здобути закордонну валюту для забезпечення індустріалізації відповідним закордонним технічним устаткуванням. А щоб забезпечити державі монополічне володіння зерною й іншою сільськогосподарською продукцією, в плані намічено було переведення фактичного удержавлення сільського господарства у формі його колективізації та підпорядкування його централізованому державно-партійному керівництву й плануванню. При цьому, під час обговорення цього плану в 1926-27 рр. мовилося прямо про те, що селянство, мовляв, (за словами Леніна) є „останньою приватно-власницькою і тому капіталістичною клясою” в СРСР, а тому в даний період „соціалістичної перебудови” село та взагалі селянський сектор економіки має стати своєрідною „внутрішньою колонією” комуністичної „пролетарської” влади. І саме передусім із цієї колонії було заплановано здобути засоби для фінансування „соціалістичної індустріалізації” в такий же спосіб експлуатації й експропріації, її зернових та інших сільсько-господарських багатств, як це, мовляв, робила й робить „буржуазія капіталістичних країн, визискуючи свої зовнішні колонії.”⁷⁾ Оскільки ж при цьому йшлося передусім про експлуатацію основних так званих „зернових районів” СРСР, а такими були перш за все Україна й суміжні з нею території з українським населенням Кубані, Донщини й чорноземних теренів на схід від України, то в ролі „внутрішньої колонії” в СРСР мало бути головним чином українське село, українське селянство. А тому, що з планом індустріалізації й колективізації пов’язувалась обов’язкова централізація й уніфікація господарського, а відтак і політичного життя в СРСР, то цим самим перекреслювались навіть формальні елементи „союзної суверенності” Української республіки в СРСР, оскільки вона фактично ставала „внутрішньою колонією” СРСР.

Цей план у конкретній формі першого п’ятирічного плану („п’ятиріччя”) „соціалістичної перебудови” СРСР у 1927 р. був уже готовий, а в 1928 р. його було вже введено в дію — перш за все у вигляді відомої акції державних „хлібозаготівель”. Ці хлібозаготівлі власне й були нічим іншим, як початком тієї експлуатації та експропріації села, сектора економіки, а передусім переважно селянської тоді України, як „внутрішньої колонії” комуністичної влади в СРСР, шляхом грабіжницького відбирання селянської зернової й іншої сільськогосподарської продукції для закордонного експорту й таким чином фінансування індустріалізації СРСР. Коли ж передбачений

плян цих перших хлібозаготівель виконати, зокрема в Україні, не вдалося через пасивний опір селянства, то в Москві було вирішено негайно прискіпити намічуваний раніше повільніший темп колективізації в основних „зернових районах”, отже — передусім в Україні. А щоб запевнити якнайскоріше та найширше здійснення колективізаційної акції, вирішено застосувати нещадний превентивний, тобто — запобіжний терор проти тих, мовляв, „капіталістичних елементів села”, які стоять на перешкоді колективізації; і цьому теророві надано форму організованої владою згори так званої „клясової боротьби”, спрямованої проти найбільш господарсько успішної і тому заможної частини трудового селянства, яке комуністична влада назвала провокативно-цькувальним словом „куркульство”.⁸⁾ Зрештою, цю „клясову боротьбу” в селі комуністична влада розгорнула ще разом з початком перших хлібозаготівель, розпалюючи найнижчі інстинкти заздрости й братоненависництва найбільш негативних, деморалізованих війною й революцією, а також злочинних елементів села, організованих владою під назвою „комнезамів”, яких і було мобілізовано на так звану „боротьбу проти клясового ворога — куркульства”.

4. ПЕРША ДІЯ ТРАГЕДІЇ: „ЛІКВІДАЦІЯ КОРКУЛЬСТВА”, „ЛІКВІДАЦІЯ СВУ” — ЗНЕКРОВЛЕННЯ Й ОБЕЗГОЛОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Врешті 1929 р. з повною силою розгорнувся так званий „соціалістичний наступ на капіталістичні елементи села”, що його дуже скоро відомою промовою та вказівками Сталіна було оформлено в офіційну терористично-грабункову акцію так званої „ліквідації куркульства як кляси на базі суцільної колективізації”. І ця акція, що відбувалася одночасно з акцією прискореної примусової колективізації, з особливою жорстокістю розгорнулася саме в Україні. Це й був уже початок чи, так би мовити, перша дія тієї трагедії України, що її завершенням потім став катастрофальний для України 1933-й рік.

Власне в цій першій дії трагедії, що почалася 1929-го й тривала протягом 1930-го року, відразу ж зі всією очевидністю виявився той факт, що хоч колективізація і „ліквідація куркульства” були акціями соціально-політичного характеру і, як такі, вони були більш-менш загальними для всього Советського Союзу, включно з Росією, однак в Україні вони були не тільки сполучені, але й злиті в одно з акцією національно-політичного антиукраїнського погрому. Цей погром, як відомо, було вчинено у вигляді проголошеного безпосередньо перед початком колективізації й „ліквідації куркульства як кляси” так званого „викриття й ліквідації Спілки Визволення України (СВУ)” восени 1929 р. та показової судової розправи над 45-ма головними звинуваченими в цій явно інсценізованій ГПУ справі в зимі й навесні 1930 р.⁹⁾ Сама акція „ліквідації СВУ” відбувалася 1930 р. одночасно з акцією „ліквідації куркульства”. При чому — „ліквідація СВУ” означала ніщо інше, як масовий терор супроти української національної інтелігенції переважно з покоління сучасників і також учасників

української боротьби за державність 1918-21 рр., людей провідної верстви української нації. Жертвами цієї терористичної акції були загалом діячі української культури, освіти, духової творчости, релігійно-церковної сфери життя, а також діячі економічно-господарської (зокрема кооперативної) та різних фахових ділянок діяльності; а при цьому жертвами стало також багато національно-свідомої й активної студентської молоді. Конкретно ж це означало ув'язнення та значною мірою знищення (розстрілами й іншими способами вигублення в тюрмах і концтаборах) щонайменше кількадесятьох тисяч переважно найцінніших представників українського суспільства.

Що ж до „ліквідації куркульства”, то це означало тотальне пограбування, позбавлення всіх життєвих засобів, а відтак ув'язнення й вивезення з України до концтабірних так званих „спецпоселень” у північній Росії цілих родин першокласних господарів, майстрів українського хліборобства, найбільш продуктивної частини українського селянства. Цю акцію „ліквідації куркульства”, що відбувалась одночасно з акцією насильницької колективізації так званої „середняцької” та „бідняцької” маси селянства здійснювали спеціально мобілізовані для цього партійці з великих індустріальних міст, серед яких переважали люди російської та взагалі неукраїнської національності, а ті, що були українцями, були також денационалізовані й здебільшого русифіковані. Але ці прислані партійці своєю чергою мобілізували в селах, до яких їх прислали, місцевих сільських „комнезамівців” та так званих „активістів”; і саме ця місцева чернь, виконуючи вказівки й накази „влади”, що її уособлювали прислані міські партійці, робила всю „чорну”, брудну роботу так званого „розкуркулювання”.

Як відомо навіть з офіційно опублікованих даних советської статистики, жертвою такої „ліквідації куркульства в Україні стало 200,000 селянських „дворів”, тобто — родинних господарств. Оскільки ж на такі „куркульські”, переважно великі, багатодітні родини в той час припадало пересічно яких шість осіб, то це означало „ліквідацію” щонайменше 1,200,000 живих людських душ.¹⁰ При чому — багатьох голів та інших членів цих родин при нагоді „розкуркулювання” або ще перед цим звинувачувано в різних минулих чи просто вигаданих так званих „антисовєтських діях” і за постановами надзвичайних, часто заочних, судилищ ГПУ, для застрашення інших, розстрілювано. Практично не було ні одного села, з якого б не було бодай одного з „куркулів” розстріляно. Загалом же зі згаданої кількості „розкуркулених” і засланих до північної Росії родин, за свідченнями тих, що вижили, принаймні половина загинула першого ж року заслання від голоду, епідемій та жорстокого нелюдяного режиму в концтабірних „спецпоселеннях”. А ті, що вижили, однак в абсолютній більшості були для України назавжди втрачені і вже в наступному поколінні поглинені росіянізацією.

Таким чином на самому початку колективізаційного наступу на українське селянство, яке становило тоді понад 80 відсотків національно-українського населення підсовєтської України та являло собою основну соціальну силу української нації, це селянство шляхом масового терору у формі „ліквідації СВУ” й „ліквідації куркульства як класи” було обезголовлене, позбавлене провідного, найбільш національно свідомого, найбільш активного та найбільш господарного й продуктивного елементу. І цей терор, жертвою якого першого ж року колективізаційного наступу стало більш мільйона ук-

раїнських людей, був першим актом советського антиукраїнського народобвиства, званого тепер міжнародним терміном „геноцид”.

Та це був ще тільки початок, перша дія української трагедії.

5. ДРУГА ДІЯ ТРАГЕДІЇ: „БОРОТЬБА ЗА ХЛІБ — БОРОТЬБА ЗА СОЦІЯЛІЗМ” — ШЛЯХ ДО ГОЛОДОВОЇ КАТАСТРОФИ УКРАЇНИ

Друга дія, як продовження й розвиток першої, відбувалася протягом 1931 й 1932 років. За ці два роки колективізацію сільського господарства України було доведено до більш ніж 70 відсотків, отже українське село стало тоді вже в основному колгоспним, тобто, згідно з комуністичною теорією, „соціалістичним”. Однак грабунок уже й „соціалістичного” селянства непосильними для нього хлібозаготівлями не тільки не зменшився, а ще й посилювався — під гаслом „Боротьба за хліб — боротьба за соціалізм!”. І знову ж таки, відповідно до конкретних сталінських вказівок з Москви, цій „боротьбі за хліб” в Україні було надано форму „класової боротьби”, і в цій боротьбі, не маючи вже „куркулів”, яких було „ліквідовано”, за тими ж таки конкретними сталінськими вказівками з Москви, було штучно створено нового „класового ворога”, яким, мовляв, став „підкуркульник”. А в цю категорію „підкуркульників” потрапляв кожен середній селянин чи колгоспник, якщо він виявляв вороже ставлення до колгоспного господарювання, до акції хлібозаготівель, а тим більше, коли він виявляв незадоволення селянським політикою советської влади взагалі. Згідно з одним поважним дослідженням сталінського періоду советської влади, що з’явилося самвидавом під час післясталінської відлиги в Москві, так званих „підкуркульників” у Советському Союзі в той період, про який тут іде мова, було заарештовано й заслано в концтабори в деяких місцевостях удвічі чи й утричі більше, ніж перед тим „куркулів”.¹¹⁾ Україна, звичайно, була в цьому відношенні „передовою”. Так що на додаток до понадмільйона висланих 30-го року з України й наполовину загиблих „куркулів”, у наступній турі „класової боротьби” наступних двох років колективізації та „боротьби за хліб” було ще вислано з України щонайменше таку ж кількість нових „класових ворогів” — „підкуркульників”.

Хлібозаготівлями 30-го й 31-го років за особливо підвищеними пляновими завданнями їх виконання було геть опорожнено зернові запаси України, так що навесні 1932 р. не було навіть достатньої кількості зерна для весняного засіву і Москва мусила, як це твердила тоді офіційна пропаганда, „позичити” Україні для сівби частку відібраного нею від України українського ж таки зерна. Але до нового врожаю того року по колгоспних селах України вже почалося часткове голодування, хоч від масового голодового вмирання багато селян ще могли так-сяк рятуватися деякими залишками городніх чи тваринних харчів (які, до речі, також відбиралися в селян за плянами інших державних заготівель, що відбувалися поруч із хлібозаготівлями).

Врешті, коли в липні 1932 р. виявилось, що урожай того року не

обіцяв бути багатим, а визначений централізованим плануванням Москви плян хлібоздачі перевищував можливості з того урожаю його виконати, харківський центр комуністичної влади України в своїх власних, службових у стосунку до Москви, інтересах почав робити заходи перед Москвою, щоб вона зменшила плян хлібозаготівлі того року для України настільки, щоб його реально можна було виконати. Але прислані з Москви найголовніші тоді речники її сталінської політики — Молотов і Каганович на спеціальній конференції в Харкові рішуче заявили, що „ніяких поступок у справі хлібозаготівлі не буде” і зажадали виконання визначеного для України пляну за всяку ціну. Щоправда потім, у процесі хлібозаготівель 1932 р. Москва мусила все таки трішки спустити аж надто завищений цей плян, але далеко не настільки, щоб його можна було виконати.¹²⁾ Одначе Москва вирішила забрати з України остаточно визначений нею контингент зерна таки дійсно „за всяку ціну”, хоч Москва добре знала, що цього не можна було зробити навіть і забравши геть чисто все зібране тоді в Україні зерно, якого з урожаю 32-го року було стільки, що його було досить тільки для забезпечення всіх потреб України до нового врожаю наступного року.

Отже — московський центр комуністичної влади в СРСР цілком свідомо й вираховано пішов на злочин голодового народобивства в Україні, і це — сукупно з одночасним національно-політичним терором — означало замах на життя української нації. А щоб забезпечити переведення цієї смертельної для України грабункової акції, для цього було вжито цілий ряд спеціальних заходів. Передусім — для здійснення тотального „хлібозаготівельного” грабунку селянської (в основному, тоді вже „колгоспної”) України було мобілізовано й послано в села України 112 тисяч дібраних партійців, переважно неукраїнців та великою мірою з-поза України — втричі більше, ніж було послано в 1930 р. для переведення колективізації й „розкуркулювання”.¹³⁾ Тоді ж таки, 7 серпня 1932 р., було видано в Москві відомий „драконівський” закон про так звану „охорону соціалістичної власности”, яким установлено нечувано суворі кари, включно з розстрілом, колгоспникам чи позаколгоспним селянам, що посміли б узяти для себе щось із колгоспного збіжжя, зокрема зерна — навіть у формі залишених після жнив колосків на полі.¹⁴⁾ А коли було зібрано врожай, було заборонено будь-яку видачу колгоспникам авансом заробленого ними на трудодні хліба — до часу, поки не буде виконано колгоспом призначеного йому пляну хлібоздачі державі. А загальні хлібозаготівлі, що почалися відразу ж по жнивях, були настільки тотально-грабункові, що загально їх називали тоді в Україні просто забиранням хліба „під метілку”.

Такими тотально-грабунковими методами 112 тисяч висланих на села німецьких партійців та мобілізованих під їхньою командою місцевих партійців і комсомольців, а також і безпартійних так званих „активістів”, „вимітали” геть чисто всі селянські зернові запаси. При цьому однією із форм тогочасної так званої „боротьби за хліб” України була своєрідна бльокада сіл і цілих районів, записаних на так звану „чорну дошку” за надто велике невиконання пляну хлібозаготівлі, і в такому разі до тих сіл чи районів припинявся будь-який довіз усіх споживчих товарів, зокрема й товарів найпершої потреби.¹⁵⁾ Одначе до кінця 1932 р. навіть і такими надзвичайними заходами виконати московський плян хлібозаготівель в Україні влада змогла лише на 70 відсотків. Але й таке „недовиконання” означало, що тотальний голод пограбованого селянства

України на час зими, весни й початку літа 1933 р. став абсолютно неминучим. Проте „хлібозаготівлі” в Україні навіть і тоді не було припинено. І в останній кампанії вишукування нібито „захованого” селянами хліба дійшло до того, що в селян забирали навіть знайдену в горщику сушену квасоллю чи горох із домашнього городу, ба навіть відбирали й печений хліб. Загальна настанова влади була така, що селянам, мовляв, не можна вірити, бо вони, мовляв, мусли мати ще якісь приховані від влади зернові й інші харчові запаси. Так підготовлялась голодова катастрофа України 1933 р.

6. УКРАЇНА ПІД ПІДОЗРІННЯМ МОСКВИ, НА ЧЕРЗІ — ЛІКВІДАЦІЯ УКРАЇНІЗАЦІЇ, ЯК „НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО УХИЛУ”

Саме тоді було наочно продемонстровано страшну правду про те, що „Москва сльозам не вірить”. Бо саме в той час, коли хлібозаготівлями в Україні селянство було вже приречене на голод і про це йшли тривожні сигнали навіть із харківського центру компартії України, в совєтській офіційній пресі, зокрема ж у брехливій московській „Правді” було висловлено підозріння, що в Україні, мовляв, „зірвано” хлібозаготівлі „саботажем клясових ворогів”, а зокрема — „українських націоналістів”, „петлюрівців”, за якими, мовляв, поєдналися й місцеві комуністи-українці. Це підозріння, звичайно, відразу ж ствердило контрольоване Москвою ГПУ в Україні, „викривши” відповідний „зв’язок” між місцевими українськими комуністами й тими, кого ГПУ звинуватило в українському націоналізмі. Про це й було сказано в інспірованій з Москви спеціальній резолюції ЦК КП(б)У з 17 листопада 1932 р.: мовляв, у цілій низці сільських партійних осередків України виявлено (далі цитую дослівно) „безпосередній зв’язок цілих груп комуністів і окремих керівників партійних осередків з куркулями (яких, як відомо, на той час уже було ліквідовано — В.Г.) та петлюрівцями, наслідком чого деякі партійні організації стають виразниками клясового ворога”.¹⁶ Малося тут на увазі те, що справді було чимало таких місцевих українських комуністів і комсомольців, які, бачучи свідоме створювання владою голоду для українського селянства, поривали тоді з партією, і в таких випадках вони звичайно ставали жертвами репресій ГПУ нарівні з іншими, кого тоді називали „клясовими ворогами”. Одначе більшість місцевих комуністів, широ чи під страхом, таки виконувала свій „собачий обов’язок”.

Взагалі ж закиди з Москви про вигаданий владою, насправді ж неіснуючий, зв’язок українських комуністів з українськими націоналістами був не випадковий. Ця фікція була потрібна владі тому, що в Москві в цей час уже підготовлялась крута зміна національної політики щодо України, і під підозрінням Москви стала вся тогочасна політика „українізації”, яку, так само як і політику НЕПу, отже політику тимчасових вимушених поступок селянству й національному розвитку в Україні, Москва вирішила скінчити і ліквідувати її наслідки. З колективізацією та „ліквідацією кур-

культува як кляси” політику НЕПу фактично було вже ліквідовано, а тепер прийшов час на ліквідацію українізації. Але для цього треба було зробити в Україні національно-політичний „переворот згори”, усунувши зокрема те комуністичне керівництво України, яке здійснювало українізацію.

Москву зокрема жахав той факт, що українізація почала охоплювати своїм національно-відродженським впливом також міське життя України. Цьому фактові дуже сприяло те, що фактичний лідер тогочасної національної політики компартії України — Микола Скрипник досить серйозно й рішуче взявся за українізацію робітництва й фахової інтелігенції українських міст, зокрема ж — індустріальних центрів України. Це останнє цілком суперечило антиукраїнським цілям Москви, яка саме в русифікованому місті вбачала головну підпору свого панування над Україною. Українізація ж робітництва й фахової інтелігенції індустріальних центрів України означала підведення реальної бази під ідею державного унезалежнення України навіть і в формі „радянської”, комуністичної держави. Тому саме в скрипниківському розмахові й темпі українізації Москва побачила небезпечний для неї „націоналістичний ухил” у компартії України. Сполучивши це з тим, що комуністичний провід України два роки підряд не зміг забезпечити виконання завдань Москви щодо хлібозаготівель, Москва вирішила, що це є достатній привід для того, щоб перебрати провід України безпосередньо в російські руки і різко перевернути політику українізації на політику русифікації.

7. ТРЕТЯ ДІЯ ТРАГЕДІЇ: НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРЕВОРОТ, АНТИУКРАЇНСЬКИЙ ТЕРОР І ГОЛОДОВИЙ ГОЛОКОСТ УКРАЇНИ 1933 р.

І от на самому початку 33 року почалася третя, фінальна дія трагедії України, коли московський ЦК всесоюдної компартії з ініціативи Сталіна видав спеціальну постанову з датою 24 січня того року, якою за невиконання компартією України завдань щодо хлібозаготівель оголошувався її фактичний „вотум недовір’я”¹⁷⁾. Слідом за цим з Москви на Україну послано цілий апарат дібраних у Москві вископоставлених партійних функціонерів з апарату московського партійно-державного центру на чолі з особливо близьким тоді до Сталіна, відомим уже для України російським великодержавним шовіністом — Павлом Постишевим.¹⁸⁾ Отож — Постишева було зроблено керівником столичної тоді, харківської центральної організації компартії України і підпорядковано йому, як спеціальному наміснику Сталіна в Україні, весь партійно-державний апарат Української советської республіки. Це й був фактичний національно-політичний переворот згори. І саме Постишев зі своїм московським апаратом довів до кінця вже підготовану попередньо і вже наявну тоді голодову катастрофу в Україні 33-го року.¹⁹⁾

В першій же своїй директивній доповіді в Харкові Постишев виявив, що (цитую дослівно) „не може бути й мови про допомогу держави зерном для колгоспів України, навіть і для сівби”.²⁰⁾ І це в той час, коли

узимку 1933 р. вже стрімко й невинно зростала масова смертність у паралізованих голодом селах України і звідти лунали розпачливі голоси вже не тільки селян, але й місцевих представників низової влади, про колючу потрібну допомогу, щоб запобігти масовому вимиранню цілих районів України. Та не тільки не було дано ніякої допомоги, але не дано було навіть можливості голодуючим селянам вільно шукати самим якоїсь допомоги. Селянам було заборонено покидати свої села в пошуках рятунку в індустріальних містах, де робітники й службовці вже таки були забезпечені хоч і напівголодним, але регулярним пайком хліба та мінімумом найпростіших харчів. Також умовний кордон між Україною і Росією став реальним кордоном, і до Росії не вільно було без спеціальних перепусток, яких селяни не могли мати, проїхати. А в Росії не було голоду і там можна було дістати харчі. Все ж таки селяни цілими хмарами ватаг, складених із цілих родин, постійно напливали до міст, де багато з них умирало на вулицях, але там мертвих і живих підбирали спеціальні посилені потрулі міліції. Тих, що були ще живі, вивозили геть за місто і там лишали в передміських околицях, де вони вмирали. Таке масове вмирання тисячів і тисячів українських людей села, що напливали до міст, відбувалося дослівно на очах міського населення, але воно мало чим могло цим нещасним людям допомогти, а влада допомагала їм лише вмирати.²¹⁾

Але одночасно з таким, можна сказати, контрольованим згори вимиранням українського селянства, що на весну 1933 р. набуло розміру справжньої агонії селянської України, розорнулася в Україні також друга після акції „ліквідації СВУ” велика хвиля національно-політичного терору, спрямованого проти українського націоналізму взагалі та проти так званого „українського націоналістичного ухилу” в компартії й уряді Української РСР зокрема. Ба більше: Постишев прямо заявив на пленумі ЦК КП(Б)У, що, мовляв (цитую дослівно) — „помилки й промахи, припущені компартією України в здійсненні національної політики партії були однією з головних причин прориву і труднощів 1931-1932 рр. у сільському господарстві України”, — і при цьому він закликав до „боротьби проти націоналістичного шкідництва”.²²⁾ І ці слова він перетворив у криваве діло.

В березні 1933 р. за простою постановою ГПУ було розстріляно 35 керівних осіб Народного Комісаріату Земельних Справ України на чолі з Федором Конаром-Палашуком, відомим лідером тих галицьких січових стрільців а потім вояків Української Галицької Армії, які в 1920 р. опинившись у більшовицькому оточенні перейшли на більшовицький бік. Обвинувативши його в причетності до нібито „викритого” в Українській РСР „підпілля УВО-ОУН”, в його особі звинувачено було саме українських націоналістів у тому, що це нібито вони своїм так званим „шкідництвом” у Наркомземі України розвалили сільське господарство України і цим самим довели до голоду.²³⁾ А слідом за цим розстрілено ще 40 інших осіб за подібним же звинуваченням. Тоді ж таки виарештували цілу організацію українських письменників із Галичини, Буковини й Закарпаття, що називалась „Західна Україна” і складалася з тих західноукраїнських літературів-комуністів, які емігрували із Заходу до Советського Союзу, а їх очолювали Мирослав Ірчан та Василь Бобинський. Усіх їх також обвинувачено в приналежності до „УВО-ОУН” і на цій підставі більшість із них знищено. І оце вигадане, на підсоветській Україні неіснуюче, „УВО-ОУН” почала

„пришивати” всім українським письменникам і видатнішим діячам української культури, зокрема з колишньої організації Вавлїте, яку очолював М. Хвильовий. У цей час, на знак протесту проти такого національно-політичного терору та голодового людомору в Україні, Хвильовий 13 травня 1933 р. демонстративно застрелився.²⁴⁾

І нарешті Москва офіційно проголосила український націоналізм „головною небезпекою” в Україні і вказала на те, що, мовляв, українізація, яка сприяла буйному розвитку національно-культурного відродження в Україні 20-х років, переросла в український націоналізм. Винуватцем за це було проголошено Скрипника, який, мовляв, допустився „націоналістичного ухилу” і потурав нібито діяльності „націоналістичного підпілля УВО-ОУН”. А на доказ цього останнього було проголошено, що два найближчі дорадники й секретарі Скрипника — буковинець Олександр Бадан і галичанин Євген Ерстенюк — були, мовляв, агентами УВО-ОУН, які діяли (як тоді писалося в советській пресі) „за широкою спиною Скрипника”.²⁵⁾ І коли Москва устами Постішова зажадала від Скрипника визнання й засуду свого, мовляв, „націоналістичного гріхопадіння”, він 7 липня 1933 р. також, як і Хвильовий, демонстративно застрелився. Ці два самогубства — Хвильового й Скрипника — на тлі тогочасного національно-політичного терору й голодового людомору в Україні лиш особливо промовисто підкреслили трагедію України, до якої (трагедії) обидва вони, як і українські комуністи взагалі, також — кожен по-своєму — спричинилися.

У цей самий час вимирання селянської України від штучно створеного владою голоду дійшло свого найвищого рівня та, за масовістю жертв цього нечуваного доти людогубства, набуло тієї форми, яку нині окреслюють назвою „голоко́ст”. За статистичними підрахунками одного тогочасного економіста-статистика в Харкові, тоді — весною й на початку літа 1933 р., в Україні вмирало щодня приблизно 25,000, щогодини приблизно 1,000 і щохвилини приблизно 17 осіб.²⁶⁾ Ця смертність почала спадати щойно після жнив того року. На ті жнива було мобілізовано маси міського населення, бо сільське населення, яке ще лишалось живим, не було в стані зібрати врожай, що був того року досить добрий. Але підсумок смертоносних жнив голоду був далеко багатший, ніж підсумок жнив нового врожаю. За найбільш обережними підрахунками спеціалістів демографічної статистики, самих прямих жертв голоду 32-33 року було щонайменше 6 мільйонів осіб, а коли врахувати також втрати природнього приросту та жертви національно-політичного терору в цей самий час, то загальні втрати українського населення на цей час були далеко більші, приблизно 8 мільйонів, але, як уже було тут сказано, це була лише найбільш кошмарна, третя фінальна дія української трирічної трагедії, що почалася з „ліквідації куркульства як кляси” та масового терору, починаючи від так званої „ліквідації СВУ” й цілої так званої „клясової боротьби” за суцільну колективізацію і за хліб України. Всі ж українські жертви цих акцій за ці три роки, коли врахувати також українців Кубані й Донщини, як це твердять самі видавні документи й зокрема Деклярація Української Гельсінкської групи 1976 р., становлять разом приблизно 10 мільйонів зниклих українських людей — померлих від голоду, розстріляних і так чи інакше загиблих для України — ув’язнених, висланих тощо.²⁷⁾ Зрештою, розмір людських втрат України та українців в СРСР взагалі за цей час був настільки великий, що коли їх виявив перепис населення 1937 р., то влада мусила той

перепис скасувати, його показники засекретити, а статистиків, які підраховували наслідки перепису заарештувати так зване за „шкідництво”.

8. У ПІВСТОРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОКОСТУ — ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ — В НЕБЕЗПЕЦІ!

Однаке страшної правди про велику трагедію України, завершенням якої був 33-ий рік, не можливо було приховати, бо вона лишилася навіки в пам'яті українського народу і нині стає вже відомою й у широкому світі, як „український голокост”²⁸⁾ як замах на життя української нації. Цей замах не означав спроби просто фізично знищити в той час цілу українську націю одним цим голодовим голокостом. Але він означав спробу завдати їй смертельного для її майбутнього удару, фізичного — через ослаблення головного на той час біологічного потенціалу української нації, селянства, а також морально-політичного удару — через нищення терором української національної інтелігенції та провідного національного активу з різних верств українського народу. І цей удар мав таки справді фатальне для української нації значення. Цей удар Україна дошкульно відчула під час останньої війни (1941-45), коли підсоветська частина українського народу опинилась без відповідного велетенським завданням часу національно-провідного активу, основні сили якого знищено в 30-ті роки взагалі, а в перші три роки того десятиріччя особливо. Так само здезятковане й загнане в колгоспи, знекровлене фізично й прибите духово українське селянство, позбавлене свого національно-провідного активу, не могло видати з себе такої енергії національного опору обом воюючим за Україну окупантам, якої енергії джерелом воно в історії України завжди було. І також тільки після того фактичного національно-політичного перевороту, який вчинила Москва в Україні 1933 р., ліквідуючи українізацію та її наслідки, стала можливою в Україні та русифікаційна політика „злиття націй”, що нині загрожує вже безпосередньо самому існуванню української нації.

Власне, саме тепер, на тлі посилення й прискіпшення в Україні советської політики „злиття націй”, що в стосунку до українців фактично є політикою поглинення української нації російською, особливо яскраво увиразнюється та ціль, заради якої Москва півсторіччя тому стала на шлях прямого антиукраїнського народоббивства (геноциду). Ціллю тоді було створення передумов для того, щоб потім приступити до фактичної „ліквідації” української нації. Знищивши кілька мільйонів українців голодом і стільки ж вигнавши геть з України репресивним терором, Москва цим не тільки знекровила й обезголовила українську націю, але й змогла при цьому значною мірою змінити національну композицію населення України, різко збільшивши національно неукраїнську, переважно російську, його частину, значно улегшивши цим русифікацію. Війна й советська перемога в ній ціною знищення ще кількох мільйонів українців знову ж таки послужили цій самій антиукраїнській цілі Москви. І от тепер, „пожинаючи плоди” свого несамовитого україножерства, Москва свою сучасну політику „злиття на-

цій”, спрямовану проти своїх неросійських народів ССР, найінтенсивніше розгортає передусім в Україні. Бо щойно звівши на нівець національну окремішність найбільшого (й політично особливо важливого серед неросійських народів ССР) українського народу шляхом його деукраїнізації та поступової росіянізації, зможе російський центр комуністичної влади ССР улегшити собі денационалізацію інших, менших, але етнічно-мовно тяжчих для русифікації, народів „союзних” національних республік.

Тому якраз нині, як ніколи досі, надзвичайно важливою для нас є потреба не просто пригадати півсторіччя українського голокосту 1933 року — замаху на життя української нації, але й ударити на сполох перед цілим світом, а найперше — перед національним сумлінням усіх вільних українців діаспори, проголошуючи всенациональну тривогу під гаслами: **УКРАЇНА — В НЕБЕЗПЕЦІ! ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ПІД ЗАГРОЗОЮ! УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОКОСТ В ССР ПРОДОВЖУЄТЬСЯ!**

Справді бо — український голокост 1933 р. не скінчився того року, замаха на життя української нації відтоді в різних нових формах повторюється безконечно. І хоч нині це вже не просто фізичне народоббивство, а спеціальна форма повільного націовбивства шляхом умертвлення української мови, й національної культури, української національно-історичної пам’яті й національно-політичної самосвідомості, одначе при цьому відбувається також систематичне нищення постійними репресіями національно-активного, творчого й провідного елемента українського народу, національної інтелігенції кожного нового українського покоління. Зрештою, відбувається також посилене переміщення національно-українського населення з України в різні краї Російської федерації і щодалі більше насичення України російським елементом. І все це зводиться до однієї плянкової акції, так би мовити „розукраїнення України”.

Так, у півсторіччя української національної катастрофи 1933 р. Україна перебуває в стані приречення її Москвою на національну смерть, і цей стан безперечно вимагає проголошення всеукраїнської національної тривоги. Саме під знаком такої тривоги за долю української нації мусимо ми відзначати нині трагічне півсторіччя. А це значить, що ми мусимо передусім усвідомити свою власну історичну відповідальність перед своєю нацією на нашій (чи наших батьків) Вітчизні за її долю перед лицем її zagrożеного майбутнього. Бо в наших умовах життя вільних українців за межами поневоленої України ми можемо таки не мало прислужитися боротьбі за збереження життя нашої нації. Але для цього мусимо передусім проїнятися величчю тих завдадь, які ставить перед нами сучасна українська ситуація, відкинувши геть дріб’язкову мізерію тих емігрантсько-політиканських чвар, які так непотрібно забирають час і енергію українського організованого життя в діаспорі.

Нехай же пам’ять про мільйони українських жертв, що їх ми споминаємо нині з нагоди півстріччя трагедії України 1933 р., стане поштовхом до скерування нашої головної уваги і наших основних зусиль до праці задля збереження життя і для боротьби за життя, а це значить — за волю й незалежну державність — нашої української нації!

ПРИМІТКИ Й ДОДАТКИ

1) Тривання селянської повстанської війни в Україні проти советської влади аж до 1923 р. стверджено в багатьох офіційних советських заявах і публікаціях, де це називається „громадянською війною”, а в стосунку до селянського та національного руху взагалі вживаються такі окреслення, як „дрібнобуржуазний” і „бандитський”. Як приклад, можна навести зокрема таку заяву одного з основоположників советської влади в Україні — Миколи Скрипника: „Наша дрібна буржуазія ще доволі довго після закінчення війни з Польщею і після перемоги над Врангелем продовжувала партизанську бандитську війну. Громадянська війна в нас тяглася аж до 1923 р.” (М. Скрипник — Статті й промови, том. 2, Харків, ДВОУ, 1931, ст. 107).

2) „Комбеди” („Комітети бідноти”) — створені в Росії більшовиками 1918 р. організації сільського „півпролетаріату” (малоземельних та найменш господарних селян) для підтримки советської влади та її „класової боротьби” на селі. У зв’язку зі швидким і порівняно мирним закріпленням советської влади в Росії ці організації там уже на початку 1919 р. були ліквідовані. Натомість в Україні, де боротьба більшовиків за встановлення советської влади була дуже довга, бо селянський опір їй був дуже сильний, перенесені з Росії „комбеди”, що їх 1920 р. було оформлено під українською назвою „Комнезамів” („комітетів незможних селян”), відігравали основну роль інструменту грабункової політики більшовиків на селі, зокрема — як помічна сила спеціальних „продовольствених отрядов” („продовольчих загонів”) советських окупаційних сил, що відбирали в українських селян зерно й різні харчові запаси для вивозу в Росію, провадили „раскуличиваніє” (від російського слова „кулак”, для якого пізніше було вигадано, доти в українській мові в такому значенні не існує, слово „куркуль”) — тобто, грабунок заможніших селян, а також збирали з усіх селян „продразв’оретку” (як по російському тоді називалась загальна продуктова данина, яка накладалась на ціле село, а відтак розкладалась на всіх селян зокрема, тобто по російському „разв’орствивалась”).

Відмінно від Росії, „комнезами” в Україні існували й діяли аж до 1925 р., а потім знову були відновлені 1928 р. і діяли під час „хлібзаготівель”, „розкуркулювання” й колективізації аж до 1931 р.

3) Той факт, що більшовицька влада в Україні використовувала голод 1921-22 рр. для своїх антиукраїнських цілей, ствердили закордонні спостережники з тих організацій, які в той час намагалися налагодити допомогу голодуючим в Україні. Так, наприклад, чоловічий представник американського допомогового комітету (АРА) Гаролд Фішер у своїй книзі „Голод у Советській Росії” (The Famine in Soviet Russia), виданій у Нью-Йорку 1927 р. писав, що російська советська влада заперечувала голод в Укра-

їні 1921 р., визнаючи його лише в Росії на Поволжі, куди й спрямовувала всяку допомогу — в той час, коли в Україні голод був далеко страшніший, ніж там. „Більшовицький уряд, — пише Фішер, — не тільки ховав перед АРА те, що діялося в Україні, але ця влада активно знищила всяку можливість зв'язку з Україною... Треба зазначити дивну річ, що транспорти з харчовими продуктами, зложені в Києві та в Полтаві, мусили їхати сотні кілометрів, щоб дійти до голодуючих над Волгою, замість того щоб перевезти недалеко в Одеську чи Миколаївську губерні, де тоді лютував страшний голод” (ст. 323).

Так советська влада навмисно збільшувала й продовжувала страхоття голоду в Україні 1921-22 рр.

4) Під час обговорення проекту НЕПу в 1921 р., започаткованого скасуванням грабункових „продразвѣорсток” та заміною їх „продподатком” (регулярним податком „натурою” — зерном та іншими с.-г. продуктами), Ленін говорив з приводу цього так: „Ми не мусимо намагатися будь-що приховувати, ми мусимо говорити прямо, що селянство тією формою відносин, яка в нас із ним установилась незадоволене: що воно цієї форми відносин не хоче і далі так існувати не буде. Це безперечно так. Ця його воля виявилась цілком виразно. Це воля величезних мас трудового населення. Ми з цим мусимо рахуватися, і ми достатньо тверезі політики, щоб сказати прямо: давайте нашу політику щодо селянства переглянемо” (В. Ленін. Сочинення, 3 изд., том. 26, ст. 130).

А про саму політику НЕПу Ленін тоді ж висловився так: „Ми зараз відступаємо, немовби відступаємо назад; але ми робимо це, щоб спочатку відступити, а потім розігнатися й сильніше стрибнути вперед. Тільки під однією цією умовою ми відступили назад у запровадженні нашої нової економічної політики... щоб після відступу розпочати найбільш завзятий наступ вперед” (там же, том. 27, ст. ст. 361-362).

5) „Українські націонал-комуністи” — узагальнена назва лівих фракцій українських соціал-демократів (УСДРП) і соціалістів-революціонерів (УПСР) — партій Центральної Ради й Директорії УНР 1917-18 рр., які (фракції) в перебігу війни між советською Росією й УНР відокремилися від цих партій і оформилися — перші під назвою „незалежників”, а другі під назвою „боротьбістів” — на базі так званої „радянської платформі” (програми боротьби ж „за самостійну радянську Україну, незалежну від советської Росії, але в воєнно-політичному союзі з нею”). Деякий час, зокрема в 1919 р., вони навіть брали участь у повстанському русі проти советсько-російської окупації України, будучи політично пов'язаними з повстанськими формаціями отаманів Матвія Григор'їва та Данила Зеленого. Але 1920 р., коли Ленін висунув приємливу для націонал-комуністів програму національно-політичних поступок українцям, включно з формальним визнанням „самостійности” України у формі УРСР, вони пішли на співпрацю з російськими (й серед них — українськими) більшовиками, увійшли в більшовицький радянський уряд України”, а відтак — „боротьбісти” влилися до складу компартії (більшовиків України) — КП(б)У, а „незалежники” проголосили себе окремою „українською Компартією” (УКП) — льюальною, але опозиційною до КП(б)У (але пізніше — 1925 р. змушені були „самоліквідуватися” і також в основному включилися в членство й діяльність КПБУ).

6) Шумський, Хвильовий і Волобуєв — кожен окремо, але більш-менш

одночасно, протягом 1925-1928 рр. — в практичній політиці на форумі політбюро й ЦК КП(б)У (Шумський), у літературній публіцистиці в офіційній пресі (Хвильовий) і в економічно-політичній дискусії в ідеологічному органі партії (Волобуєв) висловили думки, які в стислому їх переказі більш-менш вкладаються в наступні тези:

1. Шумський: Українізацію треба перетворити з формальної кампанії на справжню національну політику, метою якої має бути опанування української мови й культури вирішальною в умовах советської дійсності України силою — міським, робітничим та технічно- й службово-інтелігентським населенням, що означає їхню дерусифікацію (відросійщення). А для цього передусім сама керівна в УРСР політична сила — компартія та її державний апарат — повинна стати українською. Тому саме українцям у партії має бути довірена ініціатива в українізації, а російський і русифікований елемент мусить опанувати українську мову й культуру, щоб партія могла стати справді провідником українського національно-культурного й національно-політичного процесу.

2. Хвильовий. Українська культура мусить визволитися від згубного для неї впливу російської культури й позбутися того комплексу провінційності, що його витворило в українців перебування під Росією в стані „Малоросії”. Компартія України мусить рішуче стати по боці української культури в неминучому для неї змаганні її з російською культурою в Україні — за повноцінність української культури, проти її провінційності. У цьому змаганні українці мусять орієнтуватись на кращі здобутки західно-європейської культури, щоб стати в авагарді нового культурного відродження європейсько-азійського Сходу. Але культурне українське відродження пов'язане з усвідомленням самостійності української нації також і в політичному сенсі. Політичний союз із Росією в системі ССРСР не мусить стати цьому на заваді. Україна — не „Малоросія”, а так само самостійна політична одиниця, як і Росія.

3. Волобуєв: Україна, що в економічно-політичному сенсі від часу Переяславської угоди з Росією була російською колонією, мусить розвивати свою економіку саме як окремий і повноцінний державний організм. Треба відкинути, як великодержавно-шовіністичний пережиток російське уявлення про Україну, як лише частку „єдиної загальносоветської цілості”. Основане на такому уявленні „загальносоюзне” централізоване плянування економіки ССРСР, розміщення промисловості й розподіл прибутків тощо криє в собі фактичну експлуатацію української економіки в інтересах російської метрополії, в ССРСР відсотково не меншу від тієї, що була в дореволюційній Російській імперії. Отже — перед Україною стоїть проблема ліквідації пережитків її колоніальної залежності від Росії, яку не усунено в ССРСР. Бо тільки економічна незалежність України є ключем до її національно-культурної і національно-політичної повноцінності.

(Докладніший огляд поглядів і домагань Шумського, Хвильового та Волобуєва, як також інших українських націонал-комуністів доби українізації 20-х років, див. у статті автора цих рядків „Український націонал-комунізм на історичній пробі доби українізації (1923-1933)” в журн. *Сучасність*, ч. 12 (216), грудень 1978).

7) Теорію державної експлуатації селянства комуністичною владою „пролетаріату” заради індустріалізації ССРСР уперше зформулював советський економіст-комуніст Євгеній Преображенський у своїй книзі *Нова*

економіка, що була опублікована Комуністичною Академією в Москві двома виданнями 1924 і 1926 рр. Суть цієї теорії полягала в тім, що, мовляв, „первісне нагромадження капіталу” шляхом експлуатації зовнішніх колоній було головним засобом індустріалізації західноєвропейських капіталістичних країн; а тому, що ССРСР таких колоній не має, то єдиним об'єктом для експлуатації і таким чином — „соціалістичного нагромадження капіталу” задля індустріалізації має стати „несоціалістичне, приватновласницьке селянство”, як „внутрішня колонія” міського „соціалістичного” пролетаріату, тобто — його „диктатури”, увособленої владою компартії. Ця теорія в той час репрезентувала погляд очоленої Левом Троцьким лівої течії в компартії ССРСР і проти неї дуже гостро виступив тодішній ідеолог „ленінської генеральної лінії” в партії — Ніколай Бухарін у книзі *За ленінізм* (Москва, 1925 р., ст. ст. 285-317).

Але згодом цю теорію використав і фактично на неї оперся Сталін, переробивши її по-своєму — на теорію розпочатої ним, як керівником партії, акції прямого грабунку селянства у вигляді т. зв. „державних хлібозаготівель”, яким 1928 р. насправді було відновлено „продразв'юрстки” з часів „воєнного комунізму”; а потім на цій же теорії було основано й „розкуркулювання” (що також було відновленням „раскулачівання” доби „воєнного комунізму”), а відтак — „суцільну колективізацію” села. При цьому Сталін, виступаючи на початку цих акцій 1928 р. з доповіддю „Про індустріалізацію та хлібну проблему”, обґрунтував ці акції, зокрема ж — державну експлуатацію селянства у формі надподаткової „данини”, такою ж аргументацією, якої вживав Преображенський:

„У капіталістичних країнах індустріалізація звичайно відбувалась головним чином за рухунок грабунку чужих країн, за рухунок грабунку колоній... Цей шлях для нас закритий... Залишається одне: розвивати промисловість, індустріалізувати країну за рахунок внутрішнього нагромадження... Але де є джерело цього нагромадження? Їх, цих джерел, двое: по-перше — робітнича кляса, яка творить цінності і рухає промисловість вперед; по-друге — селянство. З селянством у нас у даному випадку справа стоїть так: воно платить державі не тільки звичайні податки, прямі й посередні, але воно ще й переплачує на порівняно високих цінах за товари промисловости — це по-перше; і воно також більш чи менш недодержує на державних цінах за сільськогосподарські продукти — це по-друге. Це є додатковий податок на селянство в інтересах індустрії. Це є щось ніби „данина”, щось ніби надподаток, який ми мусимо брати для того, щоб зберегти й розвивати далі темп розвитку індустрії. ...Чи може селянство витримати цей тягар? Безперечно може”. (И. Сталин. Сочинения. Москва, 1946-51, т. 11. ст. ст. 157-160).

І знову ж таки — цю сталінську позицію гостро скритикував Бухарін, що від того часу став речником правої течії в партії. Він назвав сталінську політику обтяження селянства спеціальною „даниною” влучним означенням: „воєнно-феодальна експлуатація селянства”. Слід також зазначити, що Бухарін, ще в своїй критиці теорії Преображенського, вказав на той факт, що поняття „внутрішня колонія”, застосовуване до підсоветського селянства взагалі, передусім відноситься до неросійських, переважно селянських, національних республік, бо селянська політика партії нерозривно пов'язана з національною політикою в ССРСР (див. згадану вище кн. „За ленінізм” — Москва, Гос.

изд-во, 1925, ст. ст. 289, 312).

8) „Куркуль”, як слово на означення соціальної категорії, в українській мові до революції було невідоме. В „Словнику української мови” Бориса Грінченка, вид. 1907-1909 рр. слово „куркуль” є в цілком іншому значенні: „куркуль — людина, що приходить з іншої місцевости й оселяється на постійне замешкання” (на Катеринославщині); в Чигиринському повіті — прізвисько, що його міщани надають на сміх козакам чорноморцям”. Шойно російські більшовики, завойовуючи Україну, переклали на українську мову російське слово „кулак” словом „куркуль”. Слово „кулак” у російській мові здавна означало більш-менш те саме, що й у більшовицькому політичному жаргоні. Так, напр., „Толковій словарь живого великорусского языка” Владимира Даля, вид. 1880-1882 рр. має таке тлумачення цього слова: „скупар, скряга, живодер, перекупник, торгаш, який живе з обдурювання інших. зокрема в торгівлі хлібом, грошовий баришник”.

До категорії „куркулів” советська влада в Україні зараховувала заможних господарних селян, що мали від п’яти до десяти гектарів землі, здебільшого — одержаної після революції. Селяни з більшою кількістю землі в їх посіданні до революції були советською владою „розкуркулені” ще в 1919-1921 рр., а ті, що мали більше землі й за советської влади, одержали стільки від неї при пореволюційному розподілі землі — з причини надто великої родини. Взагалі ж „куркульські” родини, як правило, були великі і обробляли землю й провадили господарство переважно працею самих цих родин з дуже малою, переважно сезонною, допомогою найманої праці інших селян. Дуже мало, і тільки найбагатші з „куркульських” родин, користувались найманою працею постійно. А за формальними приписами советської влади щодо визначення категорії „куркулів”, до цієї категорії мали б належати лише ті селяни, що „визискували чужу працю” або були власниками якогось, крім особистого господарства, прибуткового підприємства (млина, олійниці, молотарки, крамниці тощо).

9) Справа „Спілки Визволення України”, як її було представлено звинувальним актом та перебігом судового процесу в Харкові (від 9 березня до 4 квітня 1930) була безперечно фальшивкою ГПУ. Інша річ — це те, що ті особи (академіки Сергій Єфремов і Михайло Слабченко, видатний літератор Андрій Ніковський, церковний ідеолог Володимир Чехівський, письменниця Людмила Старицька, педагог Володимир Дурдуківський, мовознавець Всеволод Ганцов, історик Йосип Гермайзе та інші й цілі ті установи й середовища (українознавчі інститути Всеукраїнської Академії Наук, Українська Автокефальна Православна Церква, українська освітня, видавнича й кооперативна системи 20-их років), які стали жертвою цієї фальшивої судової „справи” — це було те, що в своїй сукупності являло собою на той час дійсно несветський, і тому в очах советської влади — „антисветський”, національно-український центр у підсоветській Україні. І, як такий, цей центр своїм впливом на розвиток українського національного життя під советською владою був потенційно небезпечний для цієї влади такою ж мірою, як могла б бути підпільна організація, відповідна назві „Спілка Визволення України”.

Але насправді, як це видно і з самого змісту всіх матеріалів судового процесу СВУ, такої організації фактично не було (хоч, можливо, в задумах

чи уяві окремих осіб, причетних до цієї судової справи, вона й могла бути). А вже цілком певно — була провокаційна робота агентури ГПУ в справі монтування фіктивної підпільної організації під такою гарною назвою, і в це, мабуть, якоюсь мірою було вплутано певних осіб, причетних до судової справи СВУ.

Докладніше про це див. серію з трьох статей автора цих рядків під загальною назвою „Публіцистичні роздуми та здогади про СВУ” в журналі *Сучасність* чч. 9-10 (237-8), 12 (240) — вересень-жовтень, грудень 1980.

10) Точне обчислення кількості „розкуркулених” селян України, за відсутності точних офіційних (статистичних) даних про це, фактично неможливе. Число 200.000 селянських дворів (тобто — родинних господарств), які офіційно-формально підлягали розкуркуленню в Україні, фігурує в кн. *Очерки истории коллективизации сельского хозяйства в союзных республиках*, (Москва, 1963, ст. 183 (з посиланням не на офіційну державну статистику, а на якусь, точніше не означену українськомовну (харківську?) публікацію під назвою *Партробота в колгоспі, 1934 р.* Насправді ж „розкуркулено” в Україні було більше, ніж тільки тих, що формально підлягали цій акції. Що ж до кількості осіб у „куркульських” родин, то в офіційному советському виданні — С. Трапезников, *Ленинизм и аграрно-крестьянский вопрос* (Москва, 1957, т. 2, ст. 30) подано, що середня чисельність селянських родин взагалі була тоді близько 5 осіб, але „заможніші селяни мали дещо чисельніші родини”. Отже — середнє число 6 (по-дружині пара й четверо дітей) виходить і за офіційним советським обчисленням.

Але це, (200,000 родин) звичайно, мінімальне число. Бо, наприклад, аналіза різних советських даних, що стосуються цього питання, в книзі Костянтина Кононенка *Україна і Росія. Соціально-економічні підстави української національної ідеї, 1917-1960* (Мюнхен, 1965, ст. ст. 270-271) показує, що число „розкуркулених” селян в Україні „сягало 10-15 відсотків, тобто 500-700 тисяч селянських дворів, або 2,5 — 3,5 мільйона людей”. Та в це число Кононенко враховує також і „розкуркулених” у 1931-1932 рр. так званих „підкуркульників” про яких тут буде мова далі (див. наступну примітку).

До речі, згадана кн. К. Кононенка є дуже цінною, однією з найсолідніших українськомовних праць, де розглядається та особливо докладно й компетентно аналізується соціально- і національно-політична суть колективізації, „розкуркулювання” й голодово-терористичного нищення українського селянства й українського народу взагалі (див. зокрема ст. ст. 242-289 згаданої праці).

11) Про те, наскільки акція „розкуркулювання” захопила також і середняцькі та навіть бідняцькі кола селянства у вигляді репресій проти так званих „підкуркульників”, досить яскраво сказано (на підставі солідної аналізи советських офіційних матеріалів) у відомій (перекладеній на всі головніші мови світу) книзі московського історика (й льояльного до советської влади дисидента) Роя Медведева — *К суду истории. Генезис и последствия сталинизма*. (Нью-Йорк, 1974, ст. ст. 204-207). Медведєв пише:

„Репресії впали не тільки на всіх майже куркулів, але й на значні групи середняків... Майже в усіх областях країни зазнали адміністративного виселення не тільки багато заможних, але й частина незаможних середняків, а також бідняків і навіть наймитів, які на той час підпали під вплив куркульської агітації і їх, для зручності репресій, було окреслено терміном

„підкуркульники”. ...В окремих районах було виселено до 15-20 відсотків селян, на кожного виселеного куркуля припадало по 3-4 заарештованих середняків і бідняків. ...У Батуринському районі одна сільрада постановила розкуркулити 34 господарства. Після перевірки виявилось, що з 34-х тільки троє господарств були дійсно куркульськими, а решта були середняцькі.

12) Числові дані щодо плянових завдань, які ставила Москва для „хлібозаготівель” і „хлібоздач” (від колгоспів) в Україні в роки від 1930 до 1932 включно, а також перебіг „боротьби за хліб” в Україні в ці роки (коли саме було підготовано владою голодову катастрофу 1933 р.), досить детально розглянено в статті українського економіста проф. Всеволода Голуба (Голубничого) „Причини голоду 1932-1933 рр.” (Вперед, Робітничий часопис. Мюнхен, 1958, ч. 10 (94).

Згідно з цими даними, 1930-го — першого „колгоспного” року, за пляновим завданням Москви з України було вивезено 7,7 млн. тонн хліба, що становило 33 відсотки всього збраного тоді в Україні хліба. Це було в 2,3 рази більше, ніж у кращому щодо врожаю 1926 р. При цьому з України було взято процентово більше, ніж із Росії й інших республік ССРСР, бо в той час, як гуртовий збір хліба в Україні того року становив лише 27 відсотків загального збору врожаю по всьому ССРСР, накладене на Україну плянове завдання „хлібозаготівель-хлібоздач” становило аж 38 відсотків загального пляну для всього ССРСР. Тому наслідком виконання Україною московського плянового завдання на весну 1931 р. в Україні виявилось тільки 95 відсотків потрібного засівного зерна.

Одначе Москва в 1931 р. знову наклала на Україну завдання здати 7,7 млн. тон хліба. Тим часом урожай 1931 р. (18,3 млн. тон) виявився значно меншим від попереднього року, ще й до того втрати при збиранні досягли 30 відсотків, отже виконати плян у розмірі попереднього року стало неможливим. Але зменшити завдання Москва відмовилася, проголосивши „боротьбу за хліб” України безвідступною. Ця „боротьба” затяглася аж до весни 1932 р. Все ж навіть і ціною відібрання всього того зерна, яке тільки можна було відібрати в той час від селян (які, звичайно, намагалися дещо приховати для себе), плян було виконано лише на 91 відсоток засівного зерна і Москва змушена була „позичити” Україні (з її ж таки, відібраного в неї зерна) 135,000 тонн для весняного засіву.

Та знову ж таки й 1932 р. Москва зажадала від України 7,7 млн. тонн хліба, але врешті таки змушена була зменшити цей плян до 6,6 млн. тон.

13) Для переведення акції колективізації та ліквідації куркульства як класу в 1930-31 рр. було мобілізовано й послано в села України 40.000 партійних комуністів з міст і промислових центрів ССРСР. В це число ввійшло 10,000 так званих „25-тисячників” (мобілізованих московським центром партії та профспілок 25-х тисяч партійних робітників промислових підприємств ССРСР) і щонайменше 30 тисяч організованих у спеціальні бригади перевірених і уповноважених партією міських працівників різних професій і зокрема комсомольців із вищих навчальних закладів. Див. Очерки розвитку народного господарства Української ССР (Москва, Академія Наук, 1954, част, 2, ст. 541).

14) Закон з 7 серпня 1932 р. „Про охорону соціалістичної власності” проголошував наступне: „Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних

Комісарів ССРСР вважають, що суспільна власність (державна, колгоспна, кооперативна) є основою советського ладу, вона священна і недоторкана, і люди, що посягають на суспільну власність мають бути трактовані як вороги народу; а через це рішуча боротьба з розкрадачами суспільного майна є найпершим обов'язком органів советської влади. Виходячи з цих міркувань та йдучи назустріч домаганням робітників і колгоспників, ЦВК і СНК Союзу ССР ухвалює: ...II—I. Дорівняти за своїм значенням майно колгоспів і кооперативів (урожай на полях, суспільні запаси, худобу, кооперативні склепи й крамниці тощо) до майна державного і всіляко посилити охорону цього майна від розкрадання. — 2. Застосовувати, як засіб судової репресії за крадіж колгоспного й кооперативного майна найвищу міру соціального захисту — розстріл з конфіскацією всього майна та з заміною в разі пом'якшуючих обставин позбавленням волі на термін не менше 10 років з конфіскацією всього майна. — 3. Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених за крадіж колгоспного й кооперативного майна”.

Цей закон, опублікований у московській Правді 8 серпня 1932 р. за підписом М. Калініна, В. Молотова й А. Енукідзе, був негайно введений у дію. Протягом самого 1932 р. аж 20 відсотків усіх засуджених у советських судах були засуджені за цим драконівським законом, і сам Сталін назвав цей закон „основою революційної законности (в ССРСР) у даний момент”. Див. повний текст цього закону в кн. *Важнейшие решения по сельскому хозяйству* (Москва, 1935, ст. 66), а про застосування цього закону в судах ССРСР — в кн. Robert Conquest, ed. *Agricultural Workers in the USSR* (London, 1968, pp. 24-25).

15) Документами урядової (торговельно-постачальної) бльокади сіл і цілих районів України за невиконання пляну хлібозаготівлі-хлібоздачі є зокрема постанови Ради Народних Комісарів і Центрального Комітету Комуністичної Партії України з 6-го й 15-го грудня 1932 р. У першій із цих постанов мовиться про записання на „чорну дошку” за невиконання пляну хлібоздачі (що кваліфікується як „шкідництво” — саботаж) шістьох сіл на Харківщині, Дніпропетровщині та Одещині та застосування до них таких заходів: припинення всякого постачання до цих сіл та закриття кооперативної й державної торгівлі в них, а також вивезення наявні там у кооперативних і державних крамницях товарів; заборона цілком будь-якої колгоспної торгівлі, як також будь-якої торгівлі окремих колгоспників чи одноосібників; припинення будь-яких кредитів для колгоспів цих сіл та відтягнення назад усіх уже наданих їм кредитів; перевірення й вичищення всіх чужих і ворожих советській владі елементів у державному й кооперативному апараті цих сіл, а також перевірення й очищення колгоспів цих сіл від усіх „контр-революційних елементів, що організували саботаж хлібозаготівлі” (це останнє означало репресивні заходи в цих селах).

Другою постановою більш менш такі ж заходи застосовано до 82-х районів Дніпропетровщини, Донеччини, Чернігівщини, Одещини й Харківщини. Обидві ці постанови опубліковано в головному пресовому органі Української РСР того часу — газ. *Вісник ВУЦВК* за підписом голови РНК УРСР В. Чубаря та ген. секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора. Стилий зміст цих постанов у англійському перекладі подано в кн. *The Black Deeds of the Kremlin. A White Book v. 2* (Detroit, Dobrus, pp. 453-457).

16) Резолюція ЦК КП(б)У з 17 листопада 1932 р., в якій керівництво компартії України фактично само себе звинуватило у „втраті пильности”

до т. зв. „клясових ворогів”, зокрема „петлюрівців” та взагалі „українських націоналістів”, з якими, мовляв, знайшли „зв’язок” цілі групи і навіть „деякі партійні організації” комуністів України — це, як і наведені вище драстичні заходи РНК й ЦК КПБУ типу торговельнопостачальної блокади сіл і цілих районів України за невиконання пляну хлібозаготівлі в грудні 1932 р., були схвалені в Харкові під тиском московського центру партії, що в особах В. Молотова і Л. Кагановича з липня 1932 фактично керували партійно-урядовою політикою в Україні і на Північному Кавказі (Кубань). Див. про це в кн. Григорія Костюка: *Stalinist Rule in the Ukraine* (Munich, Institute for the study of the USSR, 1960, pp. 18-26)

17) „Вотум недовір’я” Москви комуністам України, висловлений спеціальною резолюцією ЦК ВКПБ з 24 січня 1933 р. був сформульований так: „Центральний Комітет Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків) вважає за доведений факт, що партійні організації України не виконали своїх зобов’язань щодо хлібозаготівель, не виконали пляну хлібозаготівлі”. А тому, сказано далі в резолюції, ЦК ВКПБ вирішив послати в Україну в ролі другого секретаря ЦК КПБУ й першого секретаря Харківського (столичного) обкому КПБУ секретаря ЦК ВКПБ Павла Постишева (і далі йшов перелік інших призначень і змін у керівництві партії в Україні та вказівки щодо спеціальних уповноважень Постишева та його апарату в Україні). Ця резолюція була секретною і повністю не була опублікована. Лише 15 лютого 1933 р. в московській *Правді* було зацитовано дещо з неї в опублікованому тоді тексті доповіді С. Косіора на пленумі харківського обкому й міському КПБУ з 4 лютого того року.

18) Павло Постишев — росіянин з-під Москви, що політично визначився, як комуніст, у Сибіру. Ще 1923 р. його було послано на партійну керівну роботу в Україні, де він став членом ЦК і навіть політбюра КПБУ. Перебуваючи від 1926 до 1930 на посаді секретаря харківського округового комітету партії, виявив себе як завзятий російський шовініст, противник українізації, і тому опинився в конфлікті з українськими комуністами, зокрема з Миколою Скрипником, що репрезентував у КПБУ рішучий українізаційний курс. З цієї причини 1928 р. його було відкликано до Москви, а фактично — піднесено до вищого рівня партійного керівництва, як секретар ЦК ВКП(б), вищого керівного апарату Сталіна. Саме як ворог українізації й особисто Скрипника був він вибраний Сталіном для переведення в Україні того антиукраїнського великодержавно-шовіністичного курсу політики, що знайшов своє втілення в народобживстві 1933р.

19) Прибувши зі своїм апаратом і спеціальними уповноваженнями з Москви в Україну, Постишев став фактичним „вождем” партії й уряду Української РСР, де йому відразу ж почали творити „культ” його особи російські й проросійські елементи партії і державної бюрократії, які стали відігравати головну ролу в Україні за Постишева. Передусім Постишев змінив і обсадив дібраними ним людьми партійне і адміністративне керівництво, від найнижчого — районного й колгоспного починаючи. Згідно з його власною заявою в доповіді про підсумки його діяльності, опублікованою в московській *Правді* з 24 листопада 1933 р., 1340 осіб було послано ним у райони наглядати за виконанням державно-партійних завдань і при цьому змінено 237 районних секретарів парткомітетів,

279 голів районних виконавчих комітетів, 158 голів районних контрольних комісій, створено й обсаджено відповідно дібраним керівництвом 643 полтвідділи при МТС (Машино-Тракторних Станціях, яким було доручено політично-контрольний нагляд над колгоспами) і 203 таких же полтвідділів при радгоспах; а також послано 10.000 політично довірених осіб на постійну господарсько-керівну роботу в колгоспах (3000 з них на посади голів і секретарів колгоспів). Таким чином Постишев перебрав ним наставленими новими людьми все низове керівництво, а тим самим і всю відповідальність за переведення ним, від січня 1933 р. починаючи, усієї акції здійснення голодової облоги й людомору протягом зими, весни й літа 1933 р. Бо хоч голодова катастрофа в Україні була підготована Молотовим і Кагановичем, як московськими зверхниками над керівництвом КПБУ від липня 1932 р., чий вказівки (які насправді давав із Москви Сталін) виконували керівники КПБУ на чолі з С. Косіором, однак на час прибуття Постишева з його апаратом ще можна було відвернути катастрофу, якби Москва того хотіла, тобто — якби Постишева було послано з Москви з іншою метою, ніж здійснити антиукраїнський геноцид.

20) „Треба, — сказав Постишев, — поставити справу перед широкими масами партійних і безпартійних працівників колгоспів зовсім ясно, що не може бути ніякої мови про допомогу держави щодо постачання зерна для сівби. Зерно мусять знайти й засіяти самі колгоспники й одноосібники” (*Правда*, 6 лютого 1933). Однак, переконавшись, що при такому ставленні справи, весняної сівби в Україні цілком не буде проведено, Москва таки змушена була знову „позичити” Україні дещо з відбраного в неї зерна для засіву.

21) Той факт, що влада таки свідомо виморювала голодом українських селян, дуже яскраво стверджується зокрема тим, як ця влада поводитися з тими голодуючими селянами, які шукали в містах рятунку від голодової смерті. Передусім, їх не пускали до міста, а тих, що пробіралися туди, викидали геть, не даючи жодної допомоги, яка звичайно, по-людському, належить тим, що перебувають у біді. Так само не пускали й до Росії, де можна було рятуватися від голоду. Так могли чинити тільки ті, що свідомо прирекли цих людей на смерть; і це вони — в особі влади комуністичної партії — наказали міліції і навіть військові, створити всі умови для того, щоб мільйони голодних людей могли „спокійно” собі вмирати подальше від очей міського населення і неголодуючої центральної Росії.

22) Пов’язання своєї боротьби проти українського селянства під час колективізації та „боротьби за хліб” в Україні з боротьбою проти „українського націоналізму” було постійним елементом ідеології й пропаганди влади компартії СРСР в Україні в 1930-1933 рр. На початку колективізації київська партійно-урядова газета *Пролетарська правда* в редакційній статті 22 січня 1930 р. навіть прямо писала, що метою колективізації в Україні є „знищити соціальну базу українського націоналізму — індивідуальне селянське господарство”. Тому саме в особі „українських націоналістів”, якими в очах комуністичної влади в Україні були й усі ентузіясти українізації серед українських комуністів, ця влада вбачала свого головного „класового ворога”, і це номінальний (під час „царювання” Постишева в Україні) генеральний секретар ЦК КПБУ — Косіор висловив так: „В Україні... національний прапор є найважливішим для класового ворога. Можна навіть сказати, що головним зафарбленням класового

ворога, його маскуванням, є національний прапор і націоналістичне вбрання... Вони (українські націоналісти) намагаються провадити свою руйнівну роботу під прапором українізації" (Див. *Семнадцятий съезд Всесоюзной Коммунистической Партии (большевиков). Стенографический отчет* Москва, 1934, ст. 199).

23) „Українська Військова Організація (УВО) — вигадка ГПУ, неіснуюча в Українській РСР „організація”, до якої ГПУ зарахувало тих діячів компартії й уряду підсоветської України, що раніше належали до таких „націоналістичних” за більшовицькою класифікацією партій, як „боротьбисти” та проголошена „націонал-ухильницькою” керівна група Компартії Західної України (КПЗУ). Назва „УВО” була навмисне взята від назви діючої в 1920-х роках у Галичині під Польщею Української Військової Організації (УВО), створеної переважно з колишніх Українських Січових Стрільців (УСС) та Української Галицької Армії (УГА) й очоленої полковником Євгеном Коновальцем, а від 1929 р. перетвореної на Організацію Українських Націоналістів (ОУН). Оскільки в Галичині УВО діяла проти Польщі засобами терору й саботажу, а потім у формі ОУН мала в 30-ті роки профашистські тенденції, то для ГПУ було важливим назвою „УВО” поєднати призначених ним на знищення українських діячів, переважно націонал-комуністів, з УВО, а тим самим і з ОУН, щоб і їх звинуватити в саботажі й терорі та орієнтації на фашизм. До своєї фіктивної „УВО” ГПУ зарахувало передусім галичан (і переважно колишніх УСС-ів чи вояків УГА, а потім галицьких комуністів) — Осипа Букшованого, Карла Максимовича, історика Матвія Яворського, письменника Михайла Козоріса, особистого секретаря М. Скрипника Євгена Ерстенюка, близького дорадника Скрипника в комісаріяті освіти України Олександра Бадана, одного із заступників Скрипника в цьому комісаріяті Юрія Озерського, професора Михайла Лозинського, заступника наркома сільського господарства України Кліма Коника та інших. А з боротьбістів до цієї „організації” включено самого лідера — Олександра Шумського, а також колишніх працівників ліквідованого представництва України в комісаріяті закордонних справ СРСР — П. Солодуба та І. Петренка. Ф. Конара було пов'язано з УВО пізніш, вже після його розстрілу, в газетній пропаганді, коли в ній уже жвилося подвійного терміну „УВО-ОУН”.

24) Демонстративність самогубства Хвильового засвідчена тим, що його він вчинив під час гостинного прийняття в його мешканні (в харківському будинку письменників „Слово”) запрошених ним друзів-письменників. Для них він залишив на письмовому столі, за яким він застрелився, „відкритого листа” до партійно-урядового керівництва України з гострим осудом антиукраїнської національної і соціальної політики, що її наслідком стала трагедія України 1933 р. Але цього листа відразу ж було сконфісковано разом з усім письменницьким і особистим архівом Хвильового, і його зміст лишився відомим лише з переказів тих письменників, що були свідками самогубства і яких незабаром виарештовано й переважно знищено.

25) На пленумі ЦК КПБУ в середині червня 1933 р. Постишев „громив” Скрипника, як головного винуватця в тому, що на керованих ним ділянках, мовляв, чинили „контрреволюційне шкідництво” різні „українські націоналісти — агенти чужоземних розвідок” тощо. „Адже, — казав Постишев, — саме та ділянка, якою керував Скрипник, — я маю на увазі Наркомос і всю систему органів освіти України, — виявилася найбільш засміченою шкідницькими контрреволюційними елементами. Бо ж саме в цих органах шкідницькі

елементи розперезалися на всю, розставивши своїх людей на керівних ділянках ідеологічного фронту. Бож ніякої боротьби проти цих елементів тут не було, і сам Скрипник змушений визнати, що тут вороги наші нерідко діставали кріпкий і авторитетний захист” (*Правда*, 22 червня 1933).

26) Цит. за статтею С. Соснового „Правда про голод в Україні 1932-1933 рр.” у газ. *Українські вісті* (Новий Ульм, Німеччина), чч. 10-11 з лютого 1950. С. Сосновий — український економіст-статистик, що в 30-х рр. працював у системі державної плянкової комісії (Держпляну) Української РСР у Харкові. Він є автором праці: **Famine as political weapon**, що становить собою першу частину 2-го тому кн. **The Black Deeds of the Kremlin...**, де цю працю опубліковано під псевдонімом Петро Долина.

27) Точний підрахунок українських жертв самої голодової катастрофи 1933 р. до часу, коли можна буде простудіювати „засекречені” статистичні дані та інші документи, до яких нема доступу в СРСР, нема можливості. Одначе приблизний підрахунок зроблено зокрема в згадній вище праці С. Соснового, загальний висновок якого є такий:

„За переписом 1926 р. населення України становило 29 мільйонів 42 тисячі 934 особи. Виходячи з того, що за останніми показниками на 1927 рік пересічний природній приріст населення в Україні становив 2.36 відсотка, і вживаючи в обрахунках формулу складних відсотків, маємо вислід: на час перепису 1939 р. населення України мусило б становити 38 мільйонів 426 тисяч осіб. Насправді ж цей перепис показав лише 30 мільйонів 960 тисяч 221 особу. Отже виявилася нестача населення в Україні — 7 мільйонів 465 тисяч осіб. Це не означає, що всі ці сім з половиною мільйонів (7.5 млн.) загинули наслідком голоду 1932-1933 рр. У це число втрат українського населення входять усі ті, що вмерли від голоду 1932-1933 рр. і також ураховано сюди спричинене голодом зменшення природнього приросту населення”. — Далі, подаючи спосіб свого калькулювання за окремими роками, автор подає вислід: „4 мільйони 800 тисяч загинуло від голоду — 1 мільйон п’ятсот тисяч у 1932 р. і 3 мільйони 300 тисяч у 1933 р.; а ще 2 мільйони 700 тисяч припадає на спричинену голодом втрату природнього приросту населення”. Також, підраховуючи втрати населення української національності в СРСР взагалі, за час між двома переписами, автор стверджує, що в той час кількість росіян збільшилася аж на 27,2 відсотка при загальному прирості населення в СРСР на 15,9 відсотка, кількість українців зменшилася на 10 відсотків. „Отже, — пише автор, — це становить зменшення населення української національності в СРСР на 8.1 млн., спричинене голодом і зменшенням природнього приросту українців” (див. **The Black Deeds of the Kremlin...** т. 2, ст. ст. 127-129)

28) Слово „голокост” походить від уживаної в різних формах у старовинних грецькій і латинській мовах назви масового знищення людей, зокрема — шляхом спалення порядком жертвоприношення поганським богам. Це слово в наш час набуло узагальненого значення, як назва саме такої акції масового людогубства, що є частиною таврованого нині міжнародним правом злочину „геноциду” (народовбивства). Слово „голокост” набуло особливого поширення як назва гітлерівського злочину винищення людей єврейської національності під час Другої світової війни. Але це слово стосується до різних форм винищення людей будь-якої національності з причини расового, національного, релігійного чи ідеологічно-політичного доктринерства і фанатизму. Всі ці ознаки голокосту цілком стосуються совєтського геноциду супроти українського народу (Див. також книжку автора цих рядків — „Український Голокост”, 1933. Торонто *Добрус*, 1978).